

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Білопільської Олександри Олександрівни** на тему «Еколого-економічні основи управління системою поводження з твердими побутовими відходами», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища

1. Актуальність теми дисертації.

Одним з ключових питань забезпечення динамічного соціально-економічного зростання держави є збереження якості навколишнього середовища. Враховуючи, що з одного боку відходи є основним чинником забруднення, а з іншого в них консервується значна частина ресурсного і енергетичного потенціалу вилученої з довілля природної речовини, від поводження з відходами, значною мірою, залежить покращення еколого-ресурсної ситуації в країні, подальше зміцнення національної економіки.

Сфера поводження з твердими побутовими відходами знаходиться в Україні в стадії активного формування і все більшою мірою виокремлюється в самостійний сегмент економіки, що стрімко зростає. Тому виникає необхідність в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ і розроблені практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності залучення побутових відходів у новий ресурсний цикл.

Актуальність дисертаційного дослідження Білопільської О.О. визначається його спрямованістю на створення наукової основи, яка дозволить прискорити розробку і впровадження практичних заходів у сфері поводження з твердими побутовими відходами. Здобувач поставив перед собою своєчасну мету – розробку теоретичних, методологічних і методичних положень, а також практичних рекомендацій щодо формування еколого-економічних основ управління системою поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) в умовах ринкових трансформацій в країні.

2. Зв'язок роботи з державними та галузевими науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження пов'язане з науковою тематикою Сумського державного університету, зокрема наукових тем: «Оцінка регіонального фінансового потенціалу стійкого розвитку економіки території» (№ ДР 0110U007825), де автором досліджено складові фінансового потенціалу стійкого розвитку економіки території; «Механізм бюджетного фінансування на регіональному рівні в умовах екологічно сталого розвитку» (№ ДР 0109U001480), де автором досліджено фінансові інструменти управління природоохоронною діяльністю; «Узгодження еколого-економічних інтересів шляхом формування ефективного фінансового механізму управління природокористуванням» (№ ДР 0109U001483), де автором проаналізовано та систематизовано економічні інструменти управління природокористуванням.

3. Обґрунтованість основних положень дисертаційної роботи, висновків та рекомендацій, їх достовірність.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження сформульовано чітко, логічно, послідовно, є аргументованими та теоретично обґрунтованими. Вірогідність результатів забезпечено застосуванням сучасних загальнонаукових та спеціальних методів досліджень, опрацюванням значної кількості джерел, адекватністю постановки та методів розв'язання дисертаційних завдань. Їх теоретичною і методологічною основою стали фундаментальні положення економічної теорії, економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань, що пов'язані з вирішенням проблеми відходів. Достовірність висновків і основних результатів доведено апробацією та практичним використанням рекомендацій, представлених у дисертації.

4. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертація має достатньо логічну структуру, матеріал викладено відповідно до зазначеного в розділах змісту. В роботі чітко визначені мета, задачі, предмет і об'єкт дослідження, які корелюють між собою. Автор достатньо критично оцінює позиції різних фахівців з проблеми, що досліджується, та аргументовано викладає свою думку.

У першому розділі дисертаційного дослідження розкрито інституційні положення раціонального поводження з ТПВ, поглиблено наукові засади теорії управління відходами, розвинено понятійний апарат економіки природокористування в частині трактування сутності поняття «відходи», удосконалення понять *система поводження з ТПВ* та *управління системою поводження з ТПВ* тощо (с. 43-58).

У другому розділі роботи вдосконалено теоретико-методичні підходи до формування організаційно-економічного механізму управління системою поводження з ТПВ. Автором доведено, що низька ефективність існуючих механізмів управління у сфері поводження з ТПВ обумовлює необхідність формування нового організаційно-економічного механізму управління (с.69), заснованого на системному підході і орієнтованого на параметри і критерії сталого розвитку. Особливої уваги заслуговують методичні підходи до вибору стратегічних напрямів поводження з ТПВ (с.113-134).

У третьому розділі удосконалено методичні підходи до формування концептуальної організаційно-економічної моделі управління системою поводження з ТПВ, здійснено обґрунтування стратегії розвитку системи поводження з ТПВ для Сумської області. Заслуговують на увагу удосконалена та розвинута дисертантом класифікація факторів розвитку системи поводження з ТПВ та індикаторів їх оцінки (с. 145-161).

Висновки роботи у повній мірі передають зміст та сутність основних результатів дослідження.

5. Наукова новизна одержаних результатів.

У дисертаційній роботі поставлено ряд завдань, розв'язання яких спрямовується на розвиток та вдосконалення організаційно-економічних засад управління системою поводження з ТПВ на різних рівнях господарювання на основі поєднання підходів державного та ринково-орієнтованого управління.

В процесі дослідження було отримано та представлено до захисту нові наукові результати. До найголовніших з них слід віднести розробку науково-методичного підходу до визначення еколого-економічної оцінки системи поводження з ТПВ, який базується на інтеграції економічних та екологічних індексів екологічності утилізації та розміщення, шкідливості, забруднення навколишнього природного середовища, «чистоти виробництва» та «чистоти споживання» (с. 103-107), а також розроблення науково-методичного підходу до вибору стратегічних напрямів, а в їх рамках – можливих варіантів розвитку системи поводження з ТПВ, який ґрунтується на показниках оцінки соціально-економічного потенціалу системи поводження з ТПВ (с.113-134).

Крім того слід відзначити напрацювання, що стосуються удосконалення понятійно-термінологічного апарату, який формується у сфері поводження з відходами. Зокрема, автором удосконалено сутність понять *система поводження з ТПВ* (с.54-55) та *управління системою поводження з ТПВ* (с.58).

Елементами наукової новизни характеризуються також розробки, що стосуються удосконалення науково-методичного підходу до формування концептуальної організаційно-економічної моделі управління системою поводження з ТПВ шляхом ідентифікації фази розвитку системи поводження з ТПВ на основі оцінки факторів її розвитку, індексу еколого-економічної оцінки та рівня соціально-економічного потенціалу (с.145-161).

Комплекс отриманих результатів свідчить про цілісність виконаного дослідження і забезпечує вирішення піднятої проблеми на достатньо високому науково-методологічному рівні.

Наукові результати, які виносяться на захист, одержано здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використовуються лише ті положення та ідеї, які є особистим внеском здобувача, про що вказано в переліку наукових праць.

6. Значущість дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів.

Практичне значення дисертаційного дослідження підтверджується тим, що основні наукові результати доведено до практичного впровадження. Зокрема, розроблені автором методичні підходи та рекомендації щодо визначення індексу екологічної ефективності системи поводження з ТПВ та вибору методів поводження з ТПВ розглянуто та прийнято до використання Сумською міською радою під час розроблення практичних заходів Програми економічного і соціального розвитку м. Суми на 2014 р. та основних напрямів розвитку на 2015–2016 рр. (довідка № 895/02020217 від 19.05.2014 р.); науково-методичний підхід щодо оцінки системи поводження з ТПВ на основі тривимірної моделі «територія – підприємство – споживач» та формування організаційно-економічного механізму управління системою поводження з ТПВ розглянуто та взято до уваги Сумською обласною державною адміністрацією при розробленні Програми економічного і соціального розвитку Сумської області на 2015 р. (довідка № 01-49/2769 від 15.05.2014 р.) та Сумською районною державною адміністрацією при розробленні Програми економічного і соціального розвитку Сумського району на 2014 р. та Програми поводження з ТПВ в Сумському районі на 2013–2015 рр. (довідка № 1348 від 12.05.2014 р.). Рекомендації щодо оцінки соціально-економічного потенціалу системи поводження з ТПВ, вибору стратегічних напрямків та варіантів її розвитку запроваджено у діяльність ТОВ «Вест менеджмент системс» (акт від 16.04.2014 р.).

Матеріали дисертаційного дослідження (теоретичні, методичні та практичні авторські розробки) впроваджено у навчальний процес Сумського

державного університету при викладанні дисциплін: «Економіка довкілля», «Економіка підприємства», «Теорія еколого-економічного аналізу», «Стратегічне управління», «Екологічна економіка» (акт від 06.06.2014 р.).

7. Дискусійні положення та зауваження дисертації.

Визначаючи теоретичну й практичну значимість роботи, слід зазначити, що вона містить й певні недоліки.

1. Аналізуючи нормативно-правову базу сфери поводження з відходами, автор оперує актами Європейського Союзу, які станом на 2014 рік втратили чинність.

Зокрема, на с.26-28 зазначено, що базовим законом у цій сфері є Директива 2006/12/ЄС, і саме її дисертант розглядає як Рамкову. Водночас на с. 44 в таблиці 1.7 Рамковою зазначена Директива 2008/98/ЄС про відходи, якою власне була скасована Директива 2006/12/ЄС. Крім того, автор посилається на низку Директив ЄС, зокрема, на директиви 91/689/ЄС про небезпечні відходи та 75/439/ЄС про відпрацьовані оливи та мастила, які були скасовні, а їх положення ввійшли до Рамкової Директиви 2008/98/ЄС, а також на Директиву 2000/76/ЄС про спалювання відходів, що скасована Директивою 2010/75/ЄС про промислове забруднення.

2. Розглядаючи оцінку соціально-економічного потенціалу системи поводження з ТПВ, автор пропонує використовувати показники-індикатори оцінки складових: «Територія»; «Підприємство» (наприклад, інноваційно-інвестиційна активність суб'єктів господарювання (P_{11}), рівень використання ТПВ в енергетичних цілях та як джерела вторинної сировини (P_{12}) тощо) (с. 113-121). Проте у роботі вони мають суто описовий характер, тобто відсутній алгоритм розрахунку цих показників, їх критеріальні значення та вагові коефіцієнти.

3. В дисертаційній роботі відсутнє обґрунтування взаємозалежності між типом стратегії розвитку системи поводження з ТПВ та методами поводження з ТПВ, адже не зовсім зрозуміло, які методи при різних стратегіях є

ефективними, а які взагалі не доцільно застосовувати. Наприклад, для Сумської області визначення стратегії є суто декларативним і не знаходить подальшого застосування при виборі методів поводження з ТПВ. Також потребує додаткового пояснення групування методів поводження з ТПВ при розгляді сценаріїв розвитку системи поводження з ТПВ. Так, для Сумської області запропоновано сім методів поводження з ТПВ (с.191-192). Проте при реалізації комбінованого сценарію автором обґрунтовуються лише 4 методи (с. 201).

4. Автором наводяться обчислені узагальнені показники еколого-економічної оцінки системи поводження з ТПВ у Сумській області (с. 189), проте хотілося б побачити додатки з безпосередніми розрахунками.

5. Не зовсім зрозуміло, яким чином у найближчі три роки система поводження з ТПВ у Сумській області перейде з 2-ї до 4-ї фази розвитку, чому не до 3-ї, 5-ї, 6-ї і чому саме через три роки (с. 197)?

6. Також дещо суперечливим є твердження автора, що «вторинна сировина» та «вторинні ресурси» є тотожними за своїм змістовним наповненням (с.43).

7. Є недоліки в оформленні роботи, наприклад, таблиці 2.7, 3.9-3.14 є дуже об'ємними, тому їх доцільно було б винести в додатки.

Дисертація і автореферат містять також помилки формального та редакційного характеру.

Вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, проте деякі з них є суттєвими і їх доцільно врахувати дисертанту в подальшій науково-дослідницькій діяльності.

8. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях.

За результатами досліджень Білопільської О.О. опубліковано 22 наукових праці загальним обсягом 5,1 друк, арк., з яких особисто автору належить 4,3 друк, арк., у тому числі 1 підрозділ у колективній

монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 публікації включено до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 стаття в інших наукових виданнях, 13 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. Наукові напрацювання по роботі знайшли своє достатньо повне відображення в публікаціях.

9. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату цілком відповідає змісту дисертаційної роботи та відтворює в стислій формі її основні положення та результати, що відповідає вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України.

10. Відповідність дисертації вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 р.).

Дисертаційна робота та автореферат в цілому відповідають вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 р.

11. Загальний висновок.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, сукупність одержаних результатів є авторською розробкою теоретико-методологічних підходів до еколого-економічного регулювання поведінки з твердими

побутовими відходами. Основні положення дисертації належним чином висвітлені в опублікованих наукових працях та в авторефераті.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертаційна робота на тему «Еколого-економічні основи управління системою поводження з твердими побутовими відходами» за вагомістю виконаних наукових розробок і отриманих прикладних результатів відповідає вимогам вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 р., а її автор Білопільська Олександра Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Офіційний опонент:

к.е.н., с. н. с. відділу природно-техногенної та екологічної безпеки Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»

Маковецька Ю.М.

Підпис	
ЗАСВІДЧУЮ	
Учений секретар	
ДУ ІЕНСР НАН України	
(підпис)	(ініціали, прізвище)

